

DETERMINANTY POSTOJŮ UČITELŮ K SOUKROMÉMU DOUČOVÁNÍ A JEJICH IMPLIKACE

DETERMINANTS OF TEACHER ATTITUDES TOWARDS PRIVATE TUTORING AND THEIR IMPLICATIONS

Zuzana Krejčí, Vít Šťastný

Ústav výzkumu a rozvoje ve vzdělávání, Pedagogická fakulta, Univerzita Karlova, Praha

Abstrakt

Cílem studie je analyzovat postoje českých učitelů nižšího sekundárního stupně k soukromému doučování a faktory (charakteristiky učitelů), s nimiž souvisejí. Analyzována byla data získaná formou dotazníkového šetření mezi učiteli ve školním roce 2018/2019. Učitelé, kteří mají kvalifikaci získanou nebo si ji doplňují ve studijním oboru zaměřeného na přípravu učitelů, kladou mnohem větší důraz na kvalitu vyučování a nepovažují soukromé doučování za nevhodnější řešení, jak žákovi efektivně pomoci, když dosahuje v jejich hodinách horších studijních výsledků. Kvalifikovaní učitelé se nejvíce ztotožňují s názorem, že škola by měla poskytnout natolik kvalitní vzdělání, aby žáky připravila na přijímací zkoušky na střední školy bez potřeby navštěvování speciálních přípravných kurzů.

Klíčová slova: soukromé doučování; postoj; kvalita vzdělávání

Abstract

The aim of the study is to analyze the attitudes of Czech lower secondary school teachers towards private tutoring and the factors (teacher characteristics) associated with them. Data obtained in the form of a questionnaire survey among teachers in the school year 2018/2019 were analyzed. Teachers who have obtained or are upgrading their qualifications in a field of study focused on teacher preparation place much greater emphasis on the quality of teaching and do not consider private tutoring as the most suitable solution to effectively help a student when they achieve poor academic results in their classes. Qualified teachers most identify with the opinion that the school should provide such quality education that prepares students for entrance exams to secondary schools without the need for attending special preparatory courses.

Keywords: private tutoring; attitude; quality of education

1 ÚVOD

Soukromé doučování je placená výuka naukových předmětů nad rámec povinného rozvrhu hodin. Učitelé na ně nemusí mít jednotný názor – na jednu stranu jim ulehčuje práci, protože pomáhá slabším žákům se zvládnutím učiva, na druhou stranu z jejich pohledu neférově zvyhodňuje žáky, kteří je ani tolik nepotřebují. Osobní postoje učitelů nejenom k soukromému doučování se promítají do jejich jednání a chování, což má významný vliv na žáky, které vyučují (např. Archambaut et al., 2012). Cílem této studie je zhodnotit, do jaké míry vybrané proměnné souvisí s postoji učitelů k soukromému doučování.

2 TEORIE

Ačkoli soukromé doučování může mít své pozitivní důsledky např. ve zlepšování učení a zajišťování aktivit pro žáky v době mimo vyučování, zajišťování příjmů či zaměstnání pro lektory, má i své negativní dopady. K nejproblematictější stránkám patří tlak na pomalejší žáky a prohlubování sociálních nerovností (Bray, 2003). V současné literatuře je málo studií, které se zabývají postoji učitelů k soukromému doučování. Šťastný, Chvál & Walterová (2021) ve své studii došli k výsledku, že postoje učitelů nesouvisejí s tím, zda poskytují, či neposkytují soukromé doučování. Wang & Bray (2016) zjistili, že hongkongští učitelé mají ve velké míře k soukromému doučování ambivalentní až rozporuplné pocity. Učitelé totiž své žáky často podporují, aby využívali služeb soukromého doučování, ale zároveň si uvědomují jeho sociální dopad, a proto ho hodnotí velmi kriticky a negativně.

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Studie se opírá o data z projektu GA ČR realizovaného v letech 2018–2020, který využil smíšený výzkumný design. Kvantitativní data byla získána od učitelů v nižším sekundárním vzdělávání. Byl použit stratifikovaný dvoustupňový pravděpodobnostní výběr. V prvním kroku výběru byla získána opora výběru (3037 škol). Ty byly rozděleny do šesti strat podle typu školy (základní škola, nebo víceleté gymnázium) a velikosti školy (malé, střední, velké). Celkem bylo k účasti ve výzkumu pozváno 68 škol a konečný vzorek zahrnoval 43 škol.

V každé z těchto škol byl odeslán dotazník 654 učitelům vyučujícím naukové předměty v nižším sekundárním vzdělávání a dotazník dokončilo 494 učitelů. Dotazník pro učitele zjišťoval postoje učitelů k soukromému doučování a jeho použití žáky v různých situacích, zahrnuty byly také otázky týkající se jejich vlastních zkušeností s doučováním či profesního profilu.

4 VÝSLEDKY

Deskriptivní statistická analýza dat neprokázala rozdílné postoje mezi učiteli základních škol či víceletých gymnázií, výsledky nesouvisejí ani s jejich aprobačí, pohlavím či počtem tříd, ve kterých aktuálně vyučují. Významně však výsledky souvisejí s délkou učitelské praxe a také skutečností, zda má respondent ukončené vzdělání zaměřené na přípravu učitelů. Respondenti, kteří mají nebo si doplňují vzdělání, kladou zpravidla větší důraz na kvalitu poskytovaného vzdělávání a mnohem méně považují soukromé doučování za nejvhodnější řešení, když v jejich hodinách dosahuje žák horších studijních výsledků. S přibývajícím délkou praxe postupně narůstá míra souhlasu s názorem, že základní škola by měla poskytovat natolik kvalitní vzdělávání, aby byla schopná připravit žáky na víceletá gymnázia, aniž by museli navštěvovat jakoukoli formu doučování. Tento názor nejvíce zastávali (v 84 %) učitelé s délkou praxe nad 30 let, nejméně jej zastávali učitelé s praxí do 5 let v (59 %).

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

Předchozí studie (např. Lauerman & Karabenick, 2010) svými výsledky potvrzují, že kvalifikovaní a zkušenější učitelé pocíťují větší míru odpovědnosti za vzdělávací výsledky žáků, což se může promítat také do jejich postojů k soukromému doučování. To naznačují i výsledky naší studie, z nichž vyplývá, že odmítavěji se k využívání soukromého doučování stavějí kvalifikovaní a zkušenější učitelé. Za předpokladu, že učitelé zastávající vstřícné postoje k soukromému doučování také ve větší míře žáky či rodiče k jeho využívání ponoukají, lze nepřímou snižít poptávku po soukromém doučování zajišťováním kvality vzdělávání formou podpory zvyšování kvalifikace učitelů a omezením množství učitelů, kteří vyučují na školách bez příslušné kvalifikace. Budoucí výzkum by se

měl zaměřit na kvalitativní zkoumání postojů učitelů k soukromému doučování a studium mechanismů jejich utváření.

PODĚKOVÁNÍ

Studie je výsledkem výzkumu podporovaného Grantovou agenturou České republiky v rámci projektu č. 18–00939S (*The link between mainstream and shadow education: the case of Czech lower- secondary schools*).

6 LITERATURA

- Archambault, I., Janosz, V., & Chouinard, R. (2012) Teacher beliefs as predictors of adolescents' cognitive engagement and achievement in mathematics. *The Journal of Educational Research*, 105, 319–328.
- Bray, M. (2003). *Adverse effects of private supplementary tutoring: Dimensions, implications and government responses*. International Institute for Educational Planning.
- Lauermann, F., & Karabenick, S. A. (2013). The meaning and measure of teachers' sense of responsibility for educational outcomes. *Teaching and Teacher Education*, 30, 13–26.
- Šťastný, V., Chvál, M., & Walterová, E. (2021). An ordinary moonlighting activity? Determinants of the provision of private tutoring by Czech schoolteachers. *International Journal of Educational Development*, 81, 102–351.
- Wang, D., & Bray, M., (2016). When whole-person development encounters social stratification: Teachers' ambivalent attitudes towards private supplementary tutoring in Hong Kong. *Asia-Pacific Edu Res*, 25, 873–881.